

2010 - Учцутал сыла

**УЛУУСТААБЫ ЧӨРЭХ УПРАВЛЕНИETA:
ИНФОРМАЦИОННАЙ-МЕТОДИЧЕСКАЙ ОТДЕЛ**

ЧУРАПЧЫ УЛУУҢУТАР – УЧУУТАЛ СЫЛА

Учуутал сыяллар анаммыг программаны олоххо изилэриниэ сыл устата учууталларга, интеллектчыларга, педагогическай үлэ ветераннарыгар түһүлүмүнүгү араас дьаһал тиһигин быспакка ыытылыына. Ол курдук, улуус таһымнан "Сыл бастыг уруоктара" декада, хас да түһүрүкхтөөх эдэр учууталлар интеллектуальный марафоннара, "Сыл бастыг учуутала", "Төрөүрүн" ураты суомталаах национальнай бырыһыак; чэргитинэн "Россия бастыг учуутала" конкурстар, педагогическай бастыг идеялар дьаарбытталара, педагогическай уонна аспирантскай аарыһылар, ону таһынан математика, нууучка тылын уонна литература тын, английскай тыл учууталларын олимпиадалара ыытылыныылар.

Бу сайын Бүлүү куоратыгар ыһтыллыбыт республикатааҕы форумга билиги улууспутугтан 62 уорак үлэһитэ ситиһиниэхэтик кыттан кэллэ. РС Үөрүүн министэригэр төлөөн граафин Сидан орто оскуолата мэлдь. Улуустааҕы пэмэсэиэ, Болтонго орто оскуолата, Чурапчы нэһилиэгин "Тулукчаан", "Кытайлык" уһуйааннара дипломант буолулар.

ВСЯковлев-Далан аэтынан Кытэ-
нах орто-оскуолатын учууталларын
"Билиит бид"

гэгэ Сатабил", Чуулгын алын сүхвэх оркуулалтын учуулалларын Мин олонхон бийгэ кинигэлэрэ, аспирант-ский уонна педагогический аарылаа түмүктэринэн хомууруннуктар, Улуу Кыайы 65 сылыар аняммыт улуус үөрөнчөгчлэрин дайсалаттарын "Ор удуурун утунуур, ситим салтыыр ытхк илгэ" хомууруннуа бичигтэнэн тархыстар. Сыдыа ытхыллар республикатаады аһагас инновационнай бырайыактар конкурстарылар улуус оркуулалара, ор саадгара экспериментальнай үлэлэрин көмүскүүдэр. Ол түмүктр Аладар илбилэппи "Алгыс" уһуһаан РС Үөрөдүн министрствотын гранты ылыбта. Сана технологиялары туһаныһы сайыннар сыллаах бий-ылы үөрэх дьыллар улуус учуулалларылар "Электроннай пособие" уонна "Интерактивная досканы туһанан уруук ытхы" конкурстар ытхылын-нылар.

Методический үлэни информатизация өгүүсөн күүхүрдэр уосна билигнн үйт сайдымтын ирдэбилннн үө эхтээһини санга таһыһага таһаарар сыалдаах бийиһын үөрэх дыймттан информатизациян технология юуһа уосна научнай-методический отдел холбоһонор санга информатизациян методический отдел диин тэсэмэлэ.

Уугуул сыйшар аяамыг дүхал-
лар тэрэхиинээхтик ытыглыа турал-
лар уонна мантан хаалбыт бүрүөмөр
быһан быһахтыһан ыгытыһан, чэхчэ
дарыы биһиги кэм саамай чарыхай
дэриэктэр - учууталларга, икээччылэргэ
уунулуубат ойдууһулэри хаалларыах-
тара дүөһүөхтэр.

В. Е. МАКАРОВА,
улуустааҕы үөрөх
управлениетын
инвай-методическай
отдел начальнига

УЧУУТАЛ, БУОЙУН, ЧИНЧИЙЭЭЧЧИ

Чурапчы алахтоохторун биһир кизин туттар үүнэр кыһыҥыга халабыр өгөстөр кыһылларын Арда дойдуга Улуу сарнигин ветерана П.А.Ойуу нускай аатынан Государственный бириэмийэ лауреата Саха АССР үтүктөөх учуутала, Албан аат 3-с степеннээх орден, "Кенишсери ылымы иһин" мэтээл кавалера Чурапчы улуусун, Болотур, Чурапчы ыһыллыктарын Ботук-оттаах гражданин Иван Михайлович Павлов буолар. Кини дьыһа патриот, ытыктабыллыах учуутал быһыытынан сырдыгы, билиини таргылтара уонна Арда дойдуга Улуу сарнигыгар кыайыһы туһугар тыһыһарын толук уурбут саха буйбуттарын ааттара сүппүккэ-оспонко, дьон-сэргэ билиитигэр тахсарыгар олорон апаата.

Киви 1921с тохсуньшу 31 күнүгэр Чурапчы улуунун Болугур нэһилиэкэр төрөөбүтэ. Ору сааһа Мындайраайыттан тэйгегин сымар Ньылча алааһыгар аастыта. 1937 с Мындайраайыта Ааһар баларын сибидирсэһиятын үлэтин киирбэтэ. 1942 с бос ыһыгар 20 күнүгэр, откултоотта Амма нэһилиэгин "Ыдыһаа ыһыһа" колхозига счетоводтуу сылдьан сарыһа барбыта. Ара дойдуну көтүскүөр ыһык нэһин чэстээхтик төлөрөн хорсунук сарыһалээн, хас да төгү сааһыран, 1946 с бос ыһыгар дойдутугар эргиллэн кэлбита. Колээтин кылта, Чурапчытаагы педагогическэй училище 1-кы курсун бүтэрбит байыһнай үөрэи барбыт эдэр кийини, Чурапчы кийи оскуолатыгар физкультура учууталынан аһаабыттара. Онон бойлуттан уонча эрэ сыл балыс оһолору үөрэтэн сарыһабыта. Оскуола учууталларыттан саамэй эдэрдэра, үөрэнэччилэриэн кылта тэһтэ үөрэр-кэлэр, оһоньуур этэ. Эдэр эрчээһэх кийи пелемена кэмтэр оскуола

сүлгүлөрүн барыларын мушта-
ан, күрдүкүрү тула хаамса
сылчан, хорунан ыттыңалла-
рын тэрийбета, байзатин тула
сүлгүлөрү түмүштө.

1951 с. Чурапчагаагь педагогической училищени бутарон Тулагы-Кылым 7 кылаастаах оскудаталар 8 сый филология учууталынан улаабоити. Тулагыга учууталлы сыщан уруу кимелер турисса, сытыры кириллэсиз ооньон кордорерун оспор олус сала, сөр кореллер эбит. Иван Михайлович бу сыллара улаабоити кэмэрин самай кэрэ кымэнэн ааар, күдүгүк саньыр. 1959 с. дойдутулар Чурапчага эриллэн калэн интернат-оскуолага 5 сый старшай воспитателин, малтайгы байыанлай бэлэмнени (НВП) уруосор военругунай, историн учууталынан улаабоити. Дисциплина, чинчистик тагтылы, ага дьонго убаастабылы, байыанлай дисциплиналар үөрэни, сатаан хаамылы, сөрөс, булт саатылар дисциплинастаахкы сыһыаннаһы байыанлай үөрэги барбыт киһиэхэ чутас буолан, НВП уруосун Иван Михайлович исе дууһатыгын собуллон ыаппара. Учуутал да, киһи да быһылыгынан элбэх туһаны оолорго, дьонго огорбут дьон баар буоллахтарына олортон бинрдэстэринэн Иван Михайлович буолар дьин үөрөнээччилэрэ махтана ахтылар.

1964 с. нөмөткөй фашизм-ны кылайы 20 сылынан сибз-астэон. Иван Михайловичка Ага дойду Улуу сэринтин кыттыылаахтарын үөрөтүгэ, ааттарын үйүтүтүгэ общественнай үлэни сүктэрбит-тору. Онгон ыла 46 сыл ааста. Бу күнүгэ дылы Иван Михай-лович минитин араарбакка, сынньанар дизай билбэккэ үтүс сыратыа бизэрэ, 2170 сэри-ны кыттыылаахын аатта-рын, дыһааларын чуолкай-даан кизег аранга таһаарда Иван Михайлович "Память" мемориал-кынагэ 4, 5, 6, 7-с томнарылар старший редак-торынан үлүсүспүгэ, албах кынагэ автора Ол курдук, "Өлүү харарын үстэ өгөйөн" (1993 с.), "Өлбөдүүйт кэрэ-стэбик" (1995 с.), "Чурапчы-бу-ойун уолаттара" (1995 с.), "Дыһаларыг тылмыктаанан кэрбөсүгү" (1997 с.), "Чурап-чы кыһуун хотобдоно" (2000

с), "Сахалар Ржев, Вязьма кыргынылыгытар" (2000 с), "Болугур-Вуххаат бусуун снэтгэз" (2003 с), "Военный майор Сотников" (2004 с), "Саалахтан самныбатахтара, октоохтон октубатахтара" (2005 с), "Дылыг-хаан ийааһынан" (2006 с), "Ини-биилэр идээннэрэ" (2008 с), "Дылыгарыттан туораабаккын" (2008 с), "Чурапчы уолаттара - кыргыс хонуутутар" (2010 с) уёда юнгэнэлэрэ күсириннэрбүттэрэ, дын сангэриитин ылыгытара. Элбэх киһи сэрэгэ сүтэрибит дыоннорун ааттара тиллэн Иван Михайловичка махталлара мугуна суох.

Олукун арзыһынан Анастасия Михайловнаһын 5 орду төрөтөн, 56 сыл биерэр олоһубуттара. Иккисин 80 сааһтарын төбис-тангэ кыһы көгүс сыбаайбаларын көрсө бэлэтээбиггэрэ, 89 сааһыгар сыһыар ыттык кырдыарсыы билигин дарыны үлэ үһүгүтэр сыһыар, элбегэ айар-тутар утуһу үөрөтөр санаалаах көңээри ычачыкка историк чахчыларьптан элбөх матырыяалы сурубан хааларар быһааннаах. Бу күнүэргэ "Ааттара үйэлэргэ уопуһу бат" диин сана иэнилэтин бэчээккэ ыытта. "Сага элөх" "Саха сирэ" хаһыакка, "Саха НКЖК программаларыгар куурутун сапаттан-сагана сурубан сыһыаттар.

[illegible]

АЛПРИГОРЬЕВА
информационно-
методический отдел
специальной

АНЫГЫЛТЫ САГАДЫ КӨРҮҮНЭН

Бийыл СР Үөрэҥин
министерствотыттан
"Саха сириг эрэлэ" дигэн
урдук ааты Одьулуун орто
оскуолатын омук ты-
лын учуутала Туйаара
Семеновна Максимова
ылла. Кини учууталынан
сэттэ сыл ол ыһыттор үс
сыл кылаас салайааччы-
тынан үлэлээн кэлла. Би-
лигин сэттис кылааһы
салайар.

Учуутал быһыытын сыһыата байыттын идэтин үрдэттэһэн элбэх курста сырытта. Компьютер быһаҕаабыт учууталдартан биирдэстэрэ буолар уонна компьютернай технологиялары уруксутарыгар, кыһас чаастарыгар, төрөппүт мунуу-актарыгар туһанар.

Билигин өөр аныгы олох балысханлык сый-дар кээингэр ирдэбилгэ үрдүк, сананы билигин көрүүн багата улахан. Туйаара Семенова огу өйдүүр буолан, үөрэтүү систематыгар санаттан сананы киһирик оорлор интэриэстэрин бөлөһүтүгүр тардар, үрүстөр, предме-титигэр тапталы үөскэтэр. Улуу "Сыл бастыг уру-ога" конкурска 1-кы мээ-стэ, региональный "Элэр учуутал-2007" конкурсу-гар "Көмүс уруок" ном-нация хаһаайката буол-ла, республикатаагы "Прорык" элэр учуутал-лар конкурстарыгар "Воспитание всем обще-

ством Бугун Россия-таагы педагогический муннах уонна республика-таагы общественнай хамсааһын финалиһа. XII учууталлар уонна педагогический общественность сыһыан чэрчигээн ыһтылыыгыт эдэр учууталлар форумнарын ыһтылыаара, Саха си-рин педагогический ре-зюмэтигэр кырда. Кини дыа көргөн тутуах көһөтө, таһталлаах көргөт, иһин оро күн-күбөй иһэтэ. Дыа көргөһитэр таһталлаах аһта Аһа-сай Петроһун салайар үлэтигэр өйөбүл, тирэх буолар. Бу күрдүк тыа сириг эдэр учуутала аһыгы көрдүүн сагалыы үлэһин-хам-сыы сыйдыар.

А.Г. АБРАМОВА
Одбуудуун орто оскула-
тын директоры нэгээр
үлгэр солбуйлагчны СР
үзэгдэх үндэстэл, РФ
үөрчирхэгтэй туйгуна

КИЭН ТУТТАР ДЬОММУТ БЭЛИЭ КҮННЭРЭ

Быйыл Учутал сыйга биллэр дьоннорун ааттары үбүлүйдүгүз күннөргүр ана билим дьяаллары тэриэни ыттын республикага биллэр на профессор Г.П. Башарин аат орто оскуолата алтынны ыйта наука кандидата, новатор учулуунун Бочуоттаах гражд үтүөлүгү учуутала, "Бастыг бүтүн Россияга" конкурс КД.Ушвский аатын калыкты културатыгар ашымат тора, исторический музей Е.Д.Макаров 75 сааһтар ага бэл күнү бөлөттөхтөн бэл

Бу дабаһалла аһан аһа олғуды устата дьярлестаммыт тапкаты, Уғрах мө үбүлэһиниңиз Н.М.Манарова Егор Манаров олғуды туһаһан наукага диян кизит табытын министрствота кил абыт үлэһи түмэн "Экологиче двора" пособие сүрөхтэһиге Дмитриевич кэрлестэбил юс дап

Космофизик, Ленинский б
ата, Саха АССР наукатын үт
Ага дойду Улуу сэриитин өө

Чурапчыбыт
м. үйүтүтүнүгө
лах огуулардан
ттылар Олор-
орчый дөтөлө,
н сүтүр Сыйла-
педогогическай
утал, Чурапчы
иния. РФФСР

Урзирингэ
кара өр сү
үрзүрийтин
руйлаачты, "Р
Тыг тугуна"
хаһаабысты
группалаах
кыттыылаар
торообут 90
окуолата бу
мытта. Бу д
ВС.Лыткин ү
Сажылыт сир
туһарын фото

инфор

Мугудай орто оскумалыгар а интригизибит. Билгид Дмитрий 90 сылын керсэ, Мугудай бочуоттаах дыһунтар анал кини бочуотун туруордулар кини бочуотун техничэскай хайыска улуустар кыттылыаах научнай конференция сэттиһин ыйыттылар улууска, республикаларга үлэлэбит "РСФСР уйгуна", учуутал, бочуот, суруйуулар, РСФСР тыатын хаһаайыстыба РСФСР Республикатын тыатын үтүөлээх үлэһитэ", 1-ин болсит, Ага дойдун сэрэтиитэ РСФСР тыатын кэрэһинигэр уонна аналлар аналлаах Алар орто үлэһит конференция төрөөтүт аналла улуус үөрөнчөчүлөр үлэһит эйгэлэрин кичигийэн кэрэ айыртан хаартыска алыттыла туруордулар.

А. ЗАБОЛОЦКАЯ
директор методического отдела
специалиста
Аграфена Кузьмина

